

Lessenpakket rond de zwaluw:
KLAS- EN SCHOOLOVERSCHRIJDEND

++ INHOUD LESSENPAKKET KLAS- EN SCHOOLOVERSCHRIJDEND ++

ALGEMEEN:

ACTIVITEITEN OP SCHOOLNIVEAU:

INLEIDING: HOE KUNNEN WE HELPEN?
ACTIVITEIT 1: WINTERVOEDING
ACTIVITEIT 2: KUNSTNESTEN MAKEN

KLASOVERSCHRIJDENDE ACTIVITEITEN:

INLEIDING: OM HET THEMA AF TE SLUITEN
ACTIVITEIT 3: ATELIER: VOEDERTAFELS

BUITENSCHOOLSE ACTIVITEITEN:

ACTIVITEIT 4: ZWALUWEN OBSERVEREN
ACTIVITEIT 5: EEN VOGEL RINGEN... / TREKTELLING

ALGEMEEN:

Deze activiteitenreeks is in verschillende groepen onderverdeeld. Ze wil het lerarenkorps stimuleren om breder te denken dan het organiseren van activiteiten binnen het klasje. Deze reeks is onderverdeeld in 3 groepen.

Bij de eerste groep wordt er op **schoolniveau** gedacht. Er wordt gekeken op welke manier activiteiten kunnen worden georganiseerd als schoolteam. Elke klas kan deze activiteiten aan en de hele school kan erin betrokken worden.

De tweede groep van schoolactiviteiten zijn **klasoverschrijdend**. De activiteiten worden niet beperkt tot de eigen klas. Elke klas werkt op haar niveau aan een onderdeel van het geheel.

De derde groep omvat **buitenschoolse** activiteiten. Ze wil het lerarenkorps uitnodigen met de leerlingen op pad te gaan, en aan activiteiten deel te nemen rond zwaluwen buiten de schoolmuren.

ACTIVITEITEN OP SCHOOLNIVEAU:

INLEIDING: HOE KUNNEN WE HELPEN?

Kunstnesten en mestplanken plaatsen.

Huiszwaluwen nestelen meestal onder dakgoten van oude huizen. Het zijn echte metselaars die vakkundig een eigen nest 'metselen'. Maar onze nieuwbouwhuizen bieden heel wat minder nestgelegenheid voor zwaluwen. Daarom kan je helpen door **kunstnesten** te **plaatsen**.

Let op: het plaatsen van een zwaluwnest is alleen maar nuttig als er bestaande kolonies in de buurt zijn of als er vroeger op die plaats ook zwaluwen broedden, want zwaluwen zijn erg kieskeurig. **Ze keren meestal elk jaar naar dezelfde broedplaats terug en broeden in kolonies.**

Het is best om een **mestplankje** onder het nest aan te brengen, zodat de plaats waar de zwaluwen huizen netjes blijft.

In enkele Natuurpunt afdelingen loopt een speciaal project om zwaluwen te beschermen. Natuurpunt geeft informatie over deze prachtige luchtacrobaten, verkoopt kunstnesten en promoot de bescherming van zwaluwen. Ook verschillende regionale landschappen hebben zwaluwprojecten lopen. Inwoners van het Regionaal Landschap Dijleland vzw stimuleert de gemeenten bij hun zwaluwprojecten. Neem voor informatie gerust contact met ons op.

In mijn buurt huizen geen zwaluwen...

Het is niet altijd mogelijk om zwaluwen te 'lokken'. Dit is enkel mogelijk als er al zwaluwen in de nabijheid vertoeven (want kunstnesten worden geplaatst in de buurt van natuurlijke bewoonde nesten). Dit wil echter niet zeggen dat we bij de pakken moeten blijven zitten! Je kunstnesten maken en deze op een plaats vestigen waar er wel zwaluwen vertoeven. De school kan dit ook vanuit een breder perspectief bekijken en andere vogels betrekken.

Ook andere vogels kunnen hulp gebruiken!

Hieronder staan enkele ideeën, om met het volledige schoolteam, onze vogels (in het algemeen) een handje te helpen.

Winter:

- 'Wintervoeding'. Welke vogels trekken niet weg? Hoe kunnen wij ze een handje helpen? Wat kunnen we ze zoal te eten geven?

- Plaatsen van kunstnesten (deze moeten ruim voor het broedseizoen buiten gehangen worden, zodat ze niet meer 'vreemd' en nieuw ruiken tegen wanneer de zwaluwen terugkeren).

Lente:

Kunstnesten observeren (eventueel plaatsen van een webcam). De leerlingen krijgen hierdoor goede observatiekansen.

Extra informatie:

Natuurpunt: <http://www.natuurpunt.be/default.asp?ID=595> (plaatselijke projecten)

RLD (Regionaal Landschap Dijleland)

Naamsesteenweg 573

3001 Heverlee

T 016/ 40 85 58

E-mail: info@rld.be

Website van Regionaal Landschap Dijleland vzw: <http://www.rld.be>

MOS (Milieuzorg op school)

Herwig Kevelaerts

Dienst Leefmilieu

Deskundige natuur- en milieueducatie

Provinciale MOS-begeleider

Provincieplein 1 - 3010 Leuven

Tel: 016/26.72.57 - Fax: 016/26.72.61

GSM: 0475/75 10 40

E-mail: herwig.kevelaerts@vlaamsbrabant.be

website: www.vlaamsbrabant.be

Vogelopvangcentrum Malderen

Boecksheide 51

1840 Malderen

052/ 33 64 10

E-mail: <http://www.vogelopvangcentrum-malderen.be/>

ACTIVITEIT 1: WINTERVOEDING

Deze activiteit is bedoeld voor vogels die niet op wintertrek gaan. De zwaluw is een trekvogel en hoort hier dus niet bij!

Wintervoer:

Door wintervoer te maken, kan je vogels naar de voedertafel lokken. Dit is gemakkelijk te maken!

Fruit en noten

Een vers halve kokosnoot ondersteboven opgehangen, is een heerlijke lekkernij voor de mezen. Vogels vinden allerlei noten lekker. Voor de meeste vogels moeten de noten gepeld op open zijn, maar bijvoorbeeld spechten kunnen zelf de dop kapot hameren. Noten verdwijnen snel van de voedertafel omdat de vogels ze meenemen om te verstoppen. Soms is het dus handig de nootjes in kleine stukje hakken voor de kleinere vogels. Gedroogd fruit kan je in een vetbol verwerken, maar ook op de voedertafel leggen.

Pinda's zijn door hun hoog vetgehalte heel goed te gebruiken als vogelvoer.

Keukenrestjes

Vogels hebben voedsel nodig dat rijk is aan koolhydraten en vet. Die hebben ze nodig om de lange koude nachten te overleven. Veel keukenrestjes hebben een hoog vetgehalte en zijn ideaal vogelvoer: geraspte kaas, cake, gebak, biscuitkrumels, broodkrumels en korstjes, gekookte spaghetti, gekookte rijst, appel, peer, mergpijp, aardappel in de schil.

Opmerking: Geef vogels nooit uitgedroogd kokosnootvlees, ongekookte rijst of ongekookte spaghetti omdat dit kan gaan opzwellen in de vogelmaag, met vaak fatale gevolgen. Daarom is het ook beter uitgedroogd brood eerst in water te weken voor je het op de voedertafel legt.

Granen en zaden

Pofmaïs, gerst, tarwekorrels, geplette haver, hennepzaad, gierst, zonnebloempitten, kanariezaad

Het pinda-onderzoek

Je kan een onderzoek doen met de kinderen door elke dag op te schrijven hoeveel pindadoppen er zijn leeggehaald. Zo kan je nagaan of bij lage temperaturen de 'verdwijnsnelheid' van de pinda's toeneemt!

Dit mag je zeker niet vergeten!

Zolang het erg koud is kunnen de vogels (die niet op trek gaan) best wat hulp gebruiken. 'Wintervoeren' is dan heel goed. Je mag niet vergeten (heel belangrijk bij vorst) drinkwater te voorzien. Je moet er voor zorgen dat de vogels niet kunnen baden, . door bijvoorbeeld een stukje gaas over een drinkschaal te spannen. Doe ook nooit zout in het water, dit is zeer slecht voor de vogels. Hier een paar tips zodat je zeker weet dat je de vogels gezond voert:

- Zorg dat het voer droog blijft door een voederhuisje te gebruiken.
- Voer geen etensresten waar zout in zit. (kaaskorstjes en brood bevatten heel wat zout).
- Zorg dat katten niet bij het huisje kunnen komen. Op een open plek hebben de vogels een goed overzicht.
- Begin tijdig met voeren zodat je de hele winter plezier heeft van de vogels.
- Stop tijdig met voeren. Eens er jongen zijn is het menu van de vogels anders.
- Voer regelmatig en op vaste tijden, bijvoorbeeld vroeg in de ochtend. De vogels hebben dan net een lange, koude nacht achter de rug.
- Voer niet teveel en zorg ervoor dat er 's nachts geen voer buiten ligt. Dat voorkomt ongewenst bezoek van ratten en muizen.
- Maak de voederplank regelmatig schoon.
- Water bevriest minder snel als je er een schepje suiker aan toe voegt (geen zout of glycerine!).
- Voor insectenetters: vetbollen, kaas (zonder plastic), ongekookte havermout, zaden, rozijnen, appel - klokhuis (rotte appels), pinda's, gemalen noten, bessen, vogelzaad

ACTIVITEIT 2: KUNSTNESTEN MAKEN

Een kunstnest van papier-maché (eenvoudig)

Benodigheden:

- piepschuimbal met diameter 18cm als negatiefvorm (1 bal voor 4 nesten)
- een pakje behangselijm voor zwaar behang
- kranten
- keukenfolie
- houtlijm
- multiplexplankjes van 30cm x 20cm
- verniss op basis van water (vb. Thalens)
- penselen

Werkwijze:

1. Maak de behangselijm klaar.
2. Verdeel met een stift de piepschuimbal in vier gelijke delen. Snij ze voorzichtig open langs de lijnen.
3. Markeer en snij een ingang op de kwartbol. De opening moet ongeveer 6cm breed zijn.
4. Plak de piepschuim-kwartbol op de plank.
5. Dek de kwartbol af met keukenfolie.
6. Breng met een penseel een laagje lijm op de keukenfolie aan.
7. Scheur een stuk krant in kleine stukjes.
8. Kleef telkens een stukje papier op de kwartbol en wrijf er met je penseel een beetje lijm over.
9. Zorg dat de kwartbol volledig met stukjes papier bedekt is (=1laag)
10. Herhaal dit laag na laag totdat er een dikke laag van 1 à 2 cm is gevormd.
11. Laat het materiaal bij kamertemperatuur opdrogen.
12. Maak dan de kunstnesten los van de vorm en laat ze terug drogen.
13. Controleer of het kunstnest nu volledig droog is.
14. Vernis met een penseel zowel de binnen- als de buitenkant van het kunstnest. Op die manier is het nest bestendig tegen vocht en blijft het stevig.
15. Bevestig met houtlijm het kunstnest op de plank.

Let op:

- Zorg dat de nesten waterdicht zijn!
- Je hoeft de nesten niet zelf te plaatsen. In sommige gemeenten plaatst de brandweer of de gemeente de nesten. Je kan dus best voor informatie je gemeentelijke milieudienst contacteren

Een kunstnest van pastamix (moeilijker)

1. Om het kunstnestje te maken neem je best een plastic bal van 18cm doorsnede. Verdeel de bal in 4 gelijke delen en snij ze voorzichtig open langs de lijnen

2. Markeer en snij een ingang op het kunstnest. De opening moet ongeveer 6cm breed en 3cm diep zijn.

3. Je hebt een onbehandelde plank nodig van 30cm bij 20cm. Voor de pastamix heb je nodig: 40cl (2 kleine glaasjes) sneldrogende plaaster, een soeplepel grijze geurloze acrylverf. 20cl houtkrullen of korte stukjes gedroogde grassprietjes bijmengen. De grassprietjes mogen niet groter dan 5cm zijn. Voeg 25cl water toe en meng het geheel goed. Plaats de uitgesneden bal op het plankje en bevestig het met tape en vul het op met papierproppen. Giet de pastamix over de bal m.b.v. een plamuurmes tot er een laag van ongeveer 1cm is gevormd

4. Laat de pastamix bij kamertemperatuur drogen totdat het compleet droog en hard is, binnen en buiten. Verwijder dan voorzichtig de papierproppen, tape en de plastic bal.

5. Voor een goede hechting aan het plankje is het aan te raden een beetje houtlijm te gebruiken aan de binnenkant van het kunstnestje. Bedek de buitenzijde eventueel met een beetje modder en laat het goed drogen alvorens je het ophangt.

6. En klaar. Het nestje kan nu opgehangen worden.

KLASOVERSCHRIJDENDE ACTIVITEITEN:

INLEIDING: OM HET THEMA AF TE SLUITEN...

Als je met je school een themaweek afsluit, kan je de leerlingen de kans geven om aan de andere klassen te laten zien wat ze zoal geleerd hebben. Dit kan op verschillende manieren.

Eventuele ideeën

1ste graad:

- Een toneelstuk brengen voor de andere kinderen.
- Laat de leerlingen het 'pata pata' dansje aan de oudere kinderen aanleren. De kinderen van de derde graad kunnen hierna in hun klas het lied proberen te zingen (zie liedtekst → 1ste graad).

2de graad:

- Een stripverhaal ontwerpen en in de andere klassen uitdelen.
- Op de speelplaats een reuzengroot zwaluwenbord maken met krijt. De kinderen van de andere klassen kunnen dan zelf zwaluwen zijn.

3de graad:

- De kamishibai verhalen in andere klassen gaan vertellen. Als je voldoende duo's hebt, kan je hen verdelen over de verschillende leerjaren.
- In de andere klassen demonstreren hoe je een origami zwaluw kan maken.

ACTIVITEIT 3: ATELIER: VOEDERTAFELS

Omdat het niet in elke school mogelijk is om zwaluwen te lokken, kan je wel andere vogels trachten te lokken. In de winter zijn er vele vogels die in de kou aan hun lot zijn overgelaten (vogels die dus niet op trek gaan). De kinderen kunnen hen helpen aan voedsel te geraken. Lees hier meer over bij activiteiten op schoolniveau: [wintervoeding](#).

Er kan een atelier georganiseerd worden dat klasoverschrijdend is, waarin de kinderen voedertafels en wintervoeding gaan vervaardigen.

Tijdens dit atelier gaan de kinderen zich kunnen uitleven door te timmeren, zagen, hameren, meten,... ze gaan zowel hun handen als hun hoofd moeten gebruiken.

Er zijn verschillende soorten voedertafels en voederplanken die vervaardigd kunnen worden. Spreek dus goed binnen het schoolteam af, wie welk ontwerp gaat begeleiden.

Mogelijkheden zijn:

voedertafel:

<http://www.sunside.nl/users/digijuf/project/project%20vogels%20in%20de%20winter12.htm>

(Dit is een heel interessante site met leuke weetjes en een duidelijke omschrijving van het maken van een voedertafel.)

voederhuisje:

<http://www.knutselidee.nl/startideeen.htm?voeder>

Hier vind je de nodige uitleg om een voederhuisje uit eenvoudig materiaal te maken.

Vetbollen koken

<http://www.colfoort.net/pagina12.html>

http://www.antwerpennoord.be/_assets/pdf/wintervoeding.pdf

Deze sites bieden recepten aan om vetbollen te maken.

Een leuk en interessant boek om verschillende voedertafels te knutselen:

BURTON, R. (1990). *Vogels over de vloer: complete gids voor het observeren en voederen van vogels in de tuin*. Tielt: Lannoo. 192 p.

Op deze sites vind je algemene informatie:

<http://www.kruidenvrouwtje.nl/vogels/wintervoeding.htm>

<http://ourworld.compuserve.com/homepages/henkmerts/voglvoer.htm>

<http://www.natuurpunt.be/default.asp?ID=476>

<http://home.wanadoo.nl/colfoort/pagina33.html>

http://www.waveka.nl/nestkasten/voeren_in_de_winter.htm

BUITENSCHOOLSE ACTIVITEITEN:

ACTIVITEIT 4: ZWALUWEN OBSERVEREN

Waar en wanneer kan ik een leerwandeling maken?

In mei-juni kan je een leerwandeling maken naar een bestaande kolonie. Om te vernemen of er nesten in je buurt zijn, neem je best contact op met het **RLD** voor locaties van huiszwaluwkolonies in je buurt:

Regionaal Landschap Dijleland

Naamsesteenweg 573
3001 Heverlee
016/ 40 85 58
E-mail: info@rld.be
Website: www.rld.be

Op onze website vind je ook een kaart met de belangrijkste locaties:
http://www.rld.be/zwaluw/zwaluw_overzichtskaart.pdf

Beter 10 vogels in de lucht, dan 1 in de hand...

Vooraleer je kunt beginnen aan het observeren, dien je als leerkracht (die een voorbeeldfiguur is) een gedragscode na te leven.

- Respecteer de vogels altijd en stel hun belangen op de eerste plaats.
- Gedraagt een vogel zich gealarmeerd dan is er waarschijnlijk een nest in de buurt. Zoek er niet naar (indien het verstopt is). De vogelwet verbiedt verontrusting!
- Zorg dat je nooit de vogels opjaagt!
- Indien je op privé terrein komt: respecteer het bezit en de rechten van de eigenaar en hou je aan de voorschriften.
- Als je een vogelwaarneming registreert doe het dan zo, dat de vogelbescherming deze waarnemingen kan verwerken. Vogels kijken wordt dan indirect vogels beschermen.
- Tracht nooit een vogel te vangen! Beter 10 vogels in de lucht, dan 1 in de hand!

Kinderen kunnen een kolonie doorheen de nestbouw en broedperiode opvolgen. De nestbouw duurt een tweetal weken en situeert zich meestal in de 2^e helft van mei (kan ook al vanaf half april en duren tot half juni). Het is redelijk eenvoudig voor een klas om minstens eens te gaan kijken wanneer het zo ver is. Het is een heus spektakel om ze te zien bouwen.

Activiteit (eenvoudig)

Eens het broeden begonnen is, kunnen de kinderen eens een kwartier op post staan aan de kolonie.

De kinderen worden in groepjes verdeeld en elk groepje observeert 1 nest. Ze tellen hoeveel keer de zwaluw 'aan' en 'af' vliegt binnen een bepaald tijdsbestek. In de klas kan dan bekeken worden welk nest het 'actiefst' was

Activiteit (moeilijker)

Voor de oudere kinderen kan je hier wiskunde aan koppelen:

- Als de zwaluwen op een half uur 15 keer aanvliegen, hoeveel keer is dat dan per uur?
- Hoeveel keer op 2 uur?
- Hoeveel keer op 8,5 uur?
- Hoeveel keer op een kwartier?
- Hoeveel keer gedurende de dag? (Hiervoor moeten de kinderen eerst het aantal uren dat het licht is opzoeken!)

Activiteit (op lange termijn → klasoverschrijdend)

Als de kolonie echt vlakbij of in de school ligt, kan je met de kinderen jaar na jaar bijhouden wanneer de zwaluwen terugkeren, hoeveel paren er broeden en wanneer ze weer vertrekken.

Dit vraagt natuurlijk een goede samenwerking binnen het schoolteam!

ACTIVITEIT 5: EEN VOGEL RINGEN... / TREKTELLING

Waarom worden vogels geringd?

- Door vogels te ringen leren we meer over de trekgewoonten van deze dieren. Zo kunnen we vaststellen welke vogels waar naartoe gaan en waar onze wintergasten vandaan komen.
- We kunnen nagaan welke route trekvogels volgen en welke gebieden erg belangrijk voor ze zijn.
- Hierdoor kan men de gemiddelde leeftijd en jaarlijkse sterfte van soorten bijhouden.
- Men kan nagaan of vogelsoorten in aantal toe- of afnemen.

Om vogels te ringen, dienen deze dieren eerst gevangen te worden. Met je klas kan je gaan observeren hoe de ringers deze vogels vangen en uiteindelijk ringen. Dit is ideaal om meer te leren over de eigenaardige trek van o.a. de zwaluw.

Een bereidwillige ringer:

Beste,

Ik ben bereid om aan de kinderen te tonen en te vertellen hoe het ringen van vogels gebeurt en waarom er vogels worden geringd. Bij gunstige weersomstandigheden kan dat op het terrein (ring- of vangplaats) gebeuren. De hoeveelheid vogels die worden gevangen is afhankelijk van het seizoen (voorjaarstrek of herfsttrek). Het is daarom geen garantie dat er tijdens uw eventueel bezoek vogels zullen gevangen en geringd worden. De vroege ochtend is het geschiktste moment van de dag maar niet ideaal voor kinderen. De ringgroep Demervallei organiseert jaarlijks in de maand augustus een ringweek in het Zammelsbroek (Geel) waar doorlopend vogels worden gevangen en geringd. September is een goede maand omdat dan de najaarstrek volop bezig is. In het broedseizoen heb ik uit respect voor de plaatselijke broedvogels weinig ringactiviteiten. Aan u om een keuze te doen.

Groeten,

Marcel Clerckx

Contact gegevens:

Werkgroep 8 Demervallei
Telefoon: 013/ 77 47 65
marcel.clerckx@skynet.be

Andere mogelijkheden:

Dit is natuurlijk slechts een voorbeeld van één ringer. Indien u graag een trektelling wil bijwonen of een ringer aan het werk wil zien met de klas, kan je hiervoor contact opnoemen met de Vogelbescherming of met Natuurpunt.

Vogelbescherming: www.vogelbescherming.be

Vogelopvangcentrum (VOC)-Malderen: <http://www.vogelopvangcentrum-malderen.be/>

Boecksheide 51
1840 Malderen
052-33 64 10

Natuurpunt: <http://www.natuurpunt.be/default.asp?ID=77>

Colofon:

In 2005 werd door onze collega's van het Regionaal Landschap Noord-Hageland vzw een cd-rom uitgebracht over de zwaluw onder de titel 'Een beroemde wereldreiziger' . De deelpakketten voor het lager onderwijs werden uitgewerkt door Priscilla Van Even, leraar lager onderwijs. Het deelpakket voor de eerste graag van het secundair onderwijs werd ontwikkeld door Joke Delronge, regent wetenschappen.

Deze bundel is werd in het voorjaar van 2008 herwerkt door het Regionaal Landschap Dijleland vzw, en aangeboden via hun website.

Regionaal Landschap Dijleland vzw

Naamsesteenweg 573
3001 Heverlee
tel/fax : 016/40.85.58
info@rld.be
www.rld.be